

Türkiye’de İşgücü Piyasasının Dışında Kalan Kesim Üzerine Bir İnceleme

Nesrin AKBULUT¹

¹ Arş. Gör., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİBF, nesrin.akbulut@alanya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1460-0950

Öz: Türkiye’de aktif nüfusun yaklaşık yarısı işgücü piyasasının dışında bulunmakta ve bunların büyük bölümü kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum, literatürde yapılan çalışmaların genellikle kadınların işgücüne katılımına odaklanmasına, işgücünün dışındakilerin ise göz ardı edilmesine neden olmuştur. Buradan hareketle bu çalışmada, 2005-2022 döneminde Türkiye’de nedenlerine göre işgücünün dışındakilerin durumu betimsel olarak incelenmiştir. Ayrıca, Covid-19 salgınının Türkiye ve bazı AB ülkelerinde işgücünün dışındaki kesim üzerindeki etkileri ortaya konmuştur. İncelemeler sonucunda genellikle işgücü sayısındaki artışla birlikte işgücünün dışında bulunanların sayısının da arttığı gözlenmiştir. Demografik olarak ev işleriyle uğraşanların tamamının kadınlar olduğu, başlangıç dönemlerinde eğitim altındakilerin çoğunlukla erkeklerden sonraki yıllarda ise kadınlardan oluştuğu, emeklilerin ise genellikle erkekler olduğu belirlenmiştir. Yaşa göre, ev işleriyle uğraşanların daha çok 40-59; eğitim altındakilerin çoğunlukla 15-24 yaş aralığında olduğu ve son yıllarda ileri yaşlardakilerin de eğitime katıldığı gözlenmiştir. Emeklilerde 40-59 yaş aralığındaki emekli sayısının genellikle azalarak yoğunluğunun 60 yaş üzerine kaydığı görülmüştür. Eğitim düzeyi dikkate alındığında, ev işleriyle uğraşanların büyük oranda lise altı eğitimlilerden oluştuğu, ayrıca ev işleriyle meşgul yüksek öğretim düzeyindeki bireylerin sayısının arttığı dikkat çekmektedir. Salgının etkisi açısından ise en yüksek oran Türkiye’de olmakla birlikte tüm ülkelerde işgücünün dışına çıkanların sayısının arttığı; salgından sonra AB ülkelerinde işgücünün dışına çıkanların neredeyse tamamının, Türkiye’de ise sadece %42’sinin işgücüne geri döndüğü belirlenmiştir

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, İşgücünün Dışındakiler, Demografik Özellikler

Jel Kodları: J01, J11, J21

An Examination of the Segment Outside of the Labor Market in Turkey

Abstract: In Turkey, about half of the active population is outside the labor market and most of them are women. This situation has shifted focus of the research generally towards women’s participation in the labor force, while those outside the labor force are ignored. Keeping in view, this study examines the situation of those outside of the labor force in Turkey from 2005-2022. In addition, the effects of the Covid-19 pandemic on the segment outside the labor force in Turkey and some EU countries are also analyzed. The results reveal that the number of people outside the workforce increased with the increase in the number of labor force. Demographically, it is observed that all of work force engaged in housework are women, regarding education and training mostly men in the initial period and women in the following years, while retired people are generally men. Based on age, the study reveals that age group of 40-49 are mostly engaged in housework, while education and training mostly belong to the 15-24 age group. Interestingly it is also revealed that in recent years, older people have also been participating in education and training. The results further elaborates that the number of retirees in the 40-59 age range generally decreased, and the density shifted to over 60 years of age. Considering education level, it is noteworthy that most of those engaged in housework have less than high school education, and the number of individuals at higher education levels who are busy with housework is increasing. In terms of pandemic impact, the highest rate is in Turkey, the number of people who were out of the labor force increased in all countries; after the pandemic, almost all of those who dropped out of the labor force in the EU countries, but only 42% in Turkey, returned to the labor force.

Atıf: Akbulut N. (2023).

Türkiye’de İşgücü Piyasasının Dışında Kalan Kesim Üzerine Bir İnceleme. *Politik Ekonomik Kuram*, 7(2), 350-369.

<https://doi.org/10.30586/pek.1333979>

979

Geliş Tarihi: 06.09.2023

Kabul Tarihi: 27.09.2023

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: Labour Market, Outside of the Labor Force, Demographic Characteristics.

Jel Codes: J01, J11, J21

1. Giriş

Üretim faktörlerinden biri olan işgücü, ülkelerin ekonomik büyümesinde önemli bir role sahiptir. Modern iktisat literatüründe işgücü, sermaye birikimi ve teknolojik gelişmeyle birlikte ekonomik büyümenin üç temel kaynağından birisi olarak kabul edilmektedir (Solow, 1956). Ekonomik büyüme sürecinin sürdürülebilir olması için de işgücünün etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Zira işgücü, mal ve hizmet üretiminde ve dolayısıyla bu mal ve hizmete olan talebin yeterince karşılanması yoluyla ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır.

Öte yandan işsizlik, işgücüne katılım, istihdam gibi işgücü piyasası göstergeleri ülkelerin makroekonomik durumunun değerlendirilmesinde kilit rol oynamaktadır (Lee ve Kim, 2023). Türkiye’de işgücü piyasasına ait veriler incelendiğinde, işgücüne dahil olmayan kesimin sayısının 2014 yılına kadar işgücünün üzerinde seyrettiği dikkat çekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2005 yılında çalışmak isteyenlerin sayısı 21 milyon iken, işgücüne dahil olmayanların sayısı 27 milyon ile oldukça yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. 2022 yılına gelindiğinde ise çalışmak isteyenlerin sayısı 34 milyona yükselmiş olsa da işgücünün dışında kalan kesimin sayısı da artarak 30 milyona ulaşmıştır (TÜİK, 2023). Bu durum, Türkiye’de işgücü piyasasının zayıflığının sadece işsizlikle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda çok yüksek bir paya sahip olan işgücünün dışında bulunan kesimin de dikkate alınması gereken bir sorun olduğuna işaret etmektedir.

Hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde işgücü piyasasına yönelik yapılmış pek çok çalışma olmasına karşın, işgücüne dahil olmayan kesimi konu edinen çalışmaların sayısı oldukça sınırlı kalmıştır (bknz: literatür taraması). Sınırlı sayıdaki bu çalışmalar ise genellikle cinsiyet eşitsizliği temelinde kadınların işgücüne katılımına odaklanmış, işgücünün dışında kalan diğer kesim ihmal edilmiştir. Buradan hareketle bu çalışma, 2005-2022 dönemini kapsayan veriler ile Türkiye’de nedenlerine göre işgücünün dışında bulunan kesimi (ev işleri ile meşgul olanlar¹, emekliler, eğitim-öğretim altındakiler²) alt kırımlara (yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi) ayırarak betimsel olarak incelemekte ve literatüre bu yönden katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmada, zaman ve kapsam olmak üzere iki sınırlandırmaya gidilmiştir. Zaman açısından yapılan sınırlandırma, Hanehalkı İşgücü Anketlerinin (HİA) 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) standartlarına göre yürütülmesi nedeniyle çalışmanın başlangıç yılı 2005 olarak seçilmesidir. Kapsam açısından yapılan sınırlandırma ise işgücünün dışında bulunan ve incelemeye konu olan alt kesimlerle ilgilidir. Çalışma başlangıçta nedenlerine göre işgücünün dışında bulunan ve sayıca fazla olan 4 alt gruba odaklanmıştır. Ancak TÜİK’in, işgücü istatistiklerinde, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) ile uygulama birliği sağlamak amacıyla revizyon yapması sonucunda işgücünün dışında bulunan cesareti kırılmış işçilerin 2020 yılı sonrası verilerinde bütünlük sağlanamamış ve bu nedenle bu kesim çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın kalan bölümleri şu şekilde organize edilmiştir: ikinci bölümde literatür taramasına yer verilecek, üçüncü bölümde Türkiye’nin işgücü piyasasının durumu; dördüncü bölümde ise nedenlerine göre işgücünün dışında bulunan kesimin durumu

¹ TÜİK verilerine göre ev işleriyle meşgul olanların tamamı kadınlardan oluşmaktadır.

² TÜİK’e göre eğitim-öğretim altındakiler “bir öğrenim kurumuna devam etmesi nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya da hazır olmayan kişiler” olarak tanımlanmaktadır.

veriler üzerinden ortaya konulacaktır. Beşinci bölümde konuyla ilgili değerlendirme ve politika önerilerine yer verilecek ve çalışma sonuç bölümüyle tamamlanacaktır.

2. Literatür Taraması

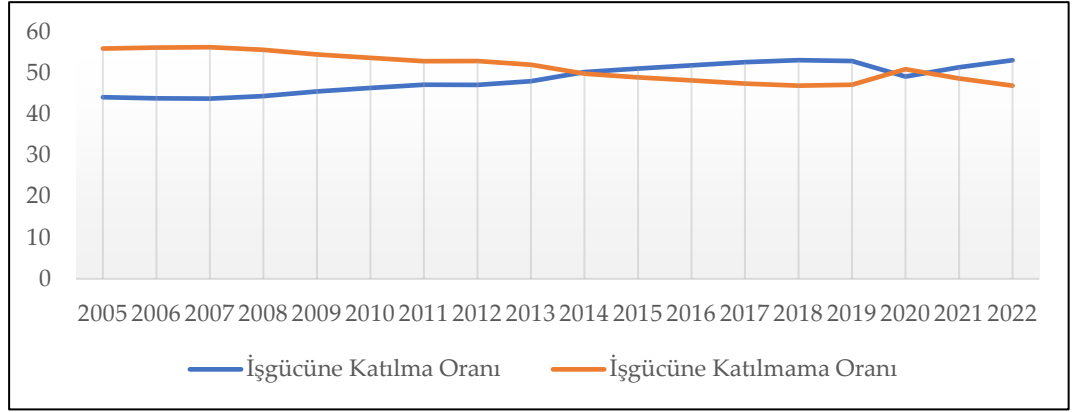
Gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkelerde işgücünün dışında kalan kesime odaklanan çalışmaların genellikle kadınların işgücüne katılımı ile sınırlı kaldığı, işgücünün dışında kalan diğer kesimlerin çalışmalara konu olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu bölümde işgücünün dışında kalan ev işleriyle meşgul kadınların işgücüne katılımını inceleyen çalışmalara yer verilmiştir.

Özer ve Biçerli (2003), Türkiye’de kadının işgücüne katılım kararında enflasyon oranı, işsizlik oranı, ücretler gibi makroekonomik değişkenlerin anlamlı bulunmadığı, ücretsiz aile işçisi, ev işleri ve emeklilik oranı gibi faktörlerin kadınların işgücüne katılımını etkilediğini belirlemiştir. Abramo ve Valenzuela (2005), Latin Amerika ülkelerinde kadınların eğitim seviyelerinin artmasının, kadınların geleneksel cinsiyet rollerini terk etmesinin kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın azalmasının kadınların işgücüne katılımını artırdığını ortaya koymuştur. Lokshin ve Fong (2006), Romanya’da ev dışında çocuk bakım ücretlerinin kadınların işgücüne katılımını etkilediğini tespit etmiştir. Buna göre çocuk bakım ücretlerindeki düşüşün çalışan kadın sayısını artıracaklarını, ayrıca piyasa ücretlerinin çocuk bakım talebi üzerinde ve bu durumun da kadınların çalışma talebi üzerinde etkili olduğunu belirlemiştir. Ntuli (2007), Güney Afrika’lı kadınların işgücüne katılımının eğitim seviyesi ve kentte yaşamaya bağlı olarak arttığını; emek dışı gelir, evlilik, doğurganlık ve coğrafi farklılıklar nedeniyle de azaldığını ortaya koymuştur. Çakır (2008), kadınların işgücünden dışlanmasının kadın ve erkek arasındaki eğitim, meslek edinme, ücret vb. alanlardaki fırsat eşitsizliklerinden kaynaklandığını ve kadınların eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılımlarının da arttığını tespit etmiştir. Uraz vd. (2010), kırdan kente göç eden düşük vasıflı kadınların kentte iş bulamamasının ve kentlerde ucuz çocuk bakım hizmetlerinin olmamasının kadının işgücüne katılımını engellediğini ortaya koymuştur. Ayrıca, hanehalkı refah düzeyi ve kocanın eğitim düzeyindeki artışların da kadınların işgücüne katılımını düşürdüğünü tespit etmiştir. Palaz ve Çolak (2011), özellikle kentlerdeki kadınların ev işleriyle uğraşması, çocuk bakımı ve ataerkil aile yapısının varlığının kadınların işgücüne katılımını engellediği, eğitim seviyesindeki artışların ise kadınlarının işgücüne katılımını pozitif etkilediğini ortaya koymuştur. Karabıyık (2012), kadınların işgücünden dışlanmasının ev işleri, toplumsal norm ve tutumlar, dini inanç, kadınlara atfedilen roller ve düşük eğitim düzeyi gibi nedenlerden kaynaklandığını tespit etmiştir. Önder (2013), düşük ücret ve sosyal güvencesiz çalışma koşulları gibi ekonomik faktörler ile düşük eğitim düzeyi, toplumsal cinsiyet anlayışı ve ataerkil düşünce yapısı gibi sosyal faktörlerin kadınların işgücüne katılımını engellediğini ortaya koymuştur. Topcu (2018), kadınların işgücüne katılım kararlarında okul öncesi okullaşma oranı, reel asgari ücret, eğitim düzeyi ve kamunun asayiş hizmetlerinin etkili olduğunu belirlemiştir. Salleh ve Mansor (2022), Malezya’da kadınların eğitim düzeyi artsa da evlenen kadınların ev sorumlulukları ve çocuk bakım hizmetleri gibi nedenlerle işgücüne katılmadığını belirlemiştir. Aynı zamanda ailede büyük ebeveynlerin (anneanne, babaanne) varlığının kadınların işgücüne katılımını artırdığını da tespit etmiştir.

Literatür incelemesi sonucunda, kadınların işgücüne katılımını engelleyen faktörler ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genellikle evlilik, ev ve bakım hizmetleri, doğurganlık, eğitim düzeyi gibi sosyal faktörler ile düşük ücret, güvencesiz ve kötü çalışma koşulları, ev dışındaki çocuk bakım hizmetlerinin pahalılığı gibi ekonomik faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda neredeyse tüm çalışmalarda eğitim düzeyinin yükselmesinin kadınların işgücüne katılımını artırdığı konusunda görüş birliği sağlanmıştır.

3. Türkiye'nin İşgücü Piyasası: Karşılaştırmalı Bir Bakış

Türkiye, birçok Avrupa ülkesine kıyasla oldukça genç bir nüfusa sahiptir. Bu genç nüfusun fazlalığı nedeniyle, Türkiye'de çalışma çağındaki nüfus her yıl artmaya devam etmektedir. Türkiye'nin 2005-2022 dönemi işgücü piyasasına ilişkin temel göstergeler Grafik 1 ve Tablo 1'de sunulmuştur.

Grafik 1. İşgücüne Katılma Durumunun Seyri

Grafik 1'de görüldüğü üzere çalışmak isteyenlerin oranı 2014 yılına kadar işgücü dışındakilerin oranının altında seyretmiştir. Başka bir ifade ile Türkiye'de 2005 yılından 2014 yılına kadar olan dönemde aktif nüfusun yarısından fazlası işgücü piyasasının dışında kalmıştır. Çalışmak isteyenlerin oranı 2020 yılının Mart ayında ilan edilen Covid-19 salgınının etkisiyle bir miktar azalmış olsa da 2014 yılından sonra artma eğilimine girmiştir.

Tablo 1. Türkiye'nin Temel İşgücü Göstergeleri (% , 15+)

Yıllar	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Dahil Olmayanlar
2005	44,1	40	9,2	55,9
2006	43,8	40	8,7	56,2
2007	43,8	39,9	8,9	56,2
2008	44,4	40	9,8	55,6
2009	45,5	39,6	12,9	54,5
2010	46,3	41,2	11	53,7
2011	47,1	42,9	9	52,9
2012	47,1	43,2	8,3	52,9
2013	48,0	43,7	8,9	52
2014	50,2	45,2	9,9	49,8
2015	51,1	45,8	10,3	48,9
2016	51,8	46,2	10,9	48,2
2017	52,6	46,9	10,9	47,4
2018	53,1	47,3	10,9	46,9
2019	52,9	45,6	13,7	47,1
2020	49,1	42,7	13,1	50,9
2021	51,4	45,2	12,0	48,6
2022	53,1	47,5	10,4	46,9

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablo 1'deki verilere göre, Türkiye'de aktif nüfusun neredeyse yarısının işgücünün dışında olması dikkat çekmektedir. Başlangıç yıllarında işgücüne katılım oranı yaklaşık %44 seviyelerinde iken, işgücüne dahil olmayanların oranı %56 seviyelerinde seyretmiştir. Bu durum Türkiye işgücü piyasasının temel sorunlarından birisinin işgücüne dahil olmayanların oranının oldukça yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir.

Salgının etkisi ile 2020 yılında işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında ciddi azalmalar yaşanmıştır. 2019 yılında işgücüne katılım oranı %52,9, istihdam oranı %45,6 seviyelerinde iken 2020 yılında bu oranlar sırasıyla %49,1 ve %42,7 seviyelerine gerilemiştir. Salgının yayılmasını önlemeye yönelik alınan tedbirler, özellikle temel olmayan ticari faaliyetlerin durdurulması, birçok ülkede işgücü piyasalarını önemli ölçüde etkilemiş; işsizlik oranlarının artmasına sebebiyet vermiştir.

Tablo 2, Türkiye ve bazı ülke ve ülke gruplarının 2019-2022 dönemi işsizlik oranlarını göstermektedir. Verilere göre salgın nedeniyle 2020 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde işsizlik oranı bir önceki yıla göre %6 artış göstermiştir. Benzer şekilde, OECD ülkelerinde işsizlik oranı %32, G7 ülkeleri ise %51 artış kaydetmiştir. Ancak, bu dönemde en yüksek işsizlik oranı artışı Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) meydana gelmiştir. 2019 yılında %3,66 seviyesinde olan işsizlik oranı %120 oranında artarak %8'e yükselmiştir. Türkiye'de ise bu dönemde işsizlik oranı artmamış, aksine azalmıştır. Türkiye'nin yanı sıra Fransa, Polonya, Yunanistan ve İtalya'nın da işsizlik oranında azalışlar gözlenmiştir (OECD Data, 2023).

Tablo 2. 2019-2020 Dönemi Türkiye ile Bazı Ülke ve Ülke Gruplarının İşsizlik Oranındaki Değişimler (%)

Yıllar	2019	2020	2019-2020 Değişimi
<i>Ülkeler</i>			
Türkiye	13,742	13,142	-4,36
İtalya	9,933	9,300	-6,37
Fransa	8,433	8,033	-4,74
Almanya	2,975	3,625	21,8
İspanya	14,108	15,533	10,10
Polonya	3,308	3,217	-2,77
Belçika	5,367	5,542	3,26
Yunanistan	17,883	17,617	-1,49
Hollanda	4,433	4,850	9,39
Portekiz	6,675	7,117	6,61
Çekya	2,017	2,550	26,44
Avusturya	4,842	6,025	24,44
ABD	3,667	8,092	120,68
AB	6,825	7,225	5,86
G7	4,263	6,465	51,65
OECD	5,419	7,165	32,22

Kaynak: OECD, 2023

Salgın döneminde, Türkiye'de istihdamdaki azalışların işsiz sayılarına yansımadağı görülmektedir. Bu durum, istihdamdan ayrılan bireylerin çeşitli nedenler ile işgücünün dışına çıktığına işaret etmektedir. Halihazırda işsiz olan veya ekonomik daralmanın ve işgücü talebindeki düşüşün etkisiyle işini kaybedenlerin, iş bulma ümitlerini kaybederek işgücü piyasasına katılımlarını sonlandırmış olmaları muhtemeldir. Ayrıca bu dönemde okulların kapatılması ve eğitime evde devam edilmesi kararı, kadınların üzerindeki bakım sorumluluklarını artırarak onların işgücüne katılımını düşürmüş olabilir. Aynı zamanda, pandemi veya başka hastalıklar nedeniyle sağlık sorunu yaşayan bireylerin bakımını üstlenen kişilerin sayısındaki artış da işgücüne katılımı azaltmış olabilir. Sonuç olarak, bu süreçte çeşitli sebeplerle iş aramayan veya iş aradığı halde 2 hafta içinde işbaşı yapamayacak kişilerin sayılarında artış olması beklenir. Nitekim Tablo 1'de işgücüne dahil olmayanların oranının 2020 yılında artmış olması bu

beklentiyi doğrulamaktadır. 2019 yılında işgücüne dahil olmayanların oranı %47,1 iken 2020 yılına gelindiğinde bu oran %50,9 seviyesine yükselmiştir. Buna göre işgücü piyasasından çıkan bu kişilerin sebeplerine bağlı olarak hangi kalemlere dağıldığı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, nedenlerine göre işgücüne dahil olmayanların 2019-2022 yılları arasındaki değişimi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. 2019-2022 Dönemi Nedenlerine Göre İşgücüne Dahil Olmayanlar (% , 15+)

Yıllar	İş Bulma Ümidi Yok	İş Aramayıp Çalışmaya Hazır Olan/Diğer	Mevsimlik Çalışanlar	Ev İşleriyle Meşgul Olanlar	Eğitim ve Öğretime Devam Edenler	Emekli Olanlar	Engelli Yaşlı veya Hasta	Aile ve Kişisel Nedenler	Diğer
2019	2,16	5,73	0,35	39,27	15,12	17,14	13,50	5,59	1,09
2020	4,31	8,98	0,33	32,51	14,23	15,41	15,35	6,80	2,03
Potansiyel İşgücü³									
	İş Bulma Ümidi Yok	İşbaşı Yapabilecek Olup İş Aramayanlar	İş Arayıp İşbaşı Yapamayacak Olanlar	Ev İşleriyle Meşgul Olanlar	Eğitim ve Öğretime Devam Edenler	Emekli Olanlar	Engelli Yaşlı veya Hasta	Aile ve Kişisel Nedenler	Diğer
2021	5,25	4,98	0,32	32,00	15,74	16,11	16,12	9,08	0,35
2022	5,43	3,87	0,29	32,89	15,84	16,71	16,23	8,69	0,01

Kaynak: TÜİK, 2023

Not: Tablodaki veriler her bir grubun işgücü dışındaki toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, salgının etkisiyle 2020 yılında ev işleriyle meşgul olanlar, emekli olanlar ve eğitim-öğretime devam edenlerin dışındaki tüm kalemlerde artış gözlenmiştir. Bu dönemde en yüksek artış yaklaşık % 100 ile iş bulma ümidi olmayanlarda ortaya çıkmıştır. Bunu ise sırasıyla diğer (%86), iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar (%56,71), aile ve kişisel nedenler (% 21,64) ile engelli, yaşlı ve hasta olanlar (%13,7) takip etmiştir. Sonraki yıllarda, özellikle iş bulma ümidi olmayanlar ile engelli, yaşlı ve hasta olanların oranı artmaya devam etmiştir.

Dünya ekonomilerin toparlanmaya başladığı 2021 yılına gelindiğinde, ülkemizde işgücü ile istihdam verileri pandemi öncesindeki duruma geri dönerken, çalışmak istemeyenlerin oranının hala yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Bu durum, salgının Türkiye işgücü piyasasındaki çalışmaya isteksiz bireyler üzerindeki etkisinin hala devam ettiğini akla getirmektedir. Buradan hareketle, salgının Türkiye'de bu kesim üzerindeki şiddetini ortaya koymak için bazı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırma yapmak faydalı olacaktır. Buna göre, küresel salgının Türkiye ile bazı Avrupa ülkelerinde işgücünün dışında kalan kesim üzerindeki yansımaları Tablo 4'teki gibidir.

³ TÜİK, işgücü araştırmalarında Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) ile uygulama birliği sağlamak amacıyla Ocak 2021 tarihi itibarıyla "işgücü istatistiklerinde" revizyon yapmıştır. Buna göre "iş bulma ümidi olmayanlar", "işbaşı yapabilecek olup iş aramayanlar" ve "iş arayıp işbaşı yapamayacak olanlar" potansiyel işgücü olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 4. 2019-2021 Dönemi Türkiye ile Bazı AB Ülkelerinde İşgücüne Dahil Olmayanların Değişimi

Yıllar	2019 (bin kişi)	2020 (bin kişi)	2021 (bin kişi)	2019-2020 Değişimi (%)	2020-2021 Değişimi (%)	2019-2021 Değişimi (%)
Türkiye	22.483	24.732	23.772	10	-3,88	5,73
İtalya	13.056	13.606	13.202	4,21	-2,98	1,1
Fransa	11.188	11.424	10.430	2,11	-8,69	-6,77
Almanya	10.605	10.929	10.839	3,05	-0,82	2,2
İspanya	7.872	8.377	7.877	6,41	-5,97	0,06
Polonya	6.875	6.721	6.242	-2,23	-7,12	-9,2
Belçika	2.187	2.232	2.177	2,04	-2,44	-0,45
Yunanistan	2.096	2.138	2.151	1,96	0,61	2,62
Hollanda	1.977	2.002	1.702	1,26	-15	-13,9
Portekiz	1.592	1.677	1.609	5,27	-4,02	1,06
Çekya	1.583	1.603	1.582	1,26	-1,34	-0,06
Avusturya	1.283	1.317	1.249	2,63	-5,16	-2,65
Bulgaristan	1.180	1.203	1.210	1,94	0,52	2,54

Kaynak: Eurostat, 2023

Not: Veriler 15-64 arasındaki yaş grubunu kapsamaktadır.

Not: Türkiye'ye ait veriler TÜİK'ten elde edilmiştir.

Sunulan verilere göre, 2019 yılının Aralık ayında başlayan salgının işgücü piyasası üzerindeki etkisi 2020 yılında ortaya çıkmaktadır. Salgın ile birlikte Polonya dışındaki tüm ülkelerde 2020 yılında çalışmak istemeyenlerin sayısının arttığı görülmektedir. Tabloya göre 2019-2020 döneminde en yüksek artış %10 ile Türkiye'de olmuştur. Bunu ise sırasıyla İspanya (%6,4), Portekiz (%5,2), İtalya (%4,2) ve Almanya (%3) takip etmiştir.

2021 yılında salgına yönelik alınan tedbirlerin yumuşatılması ile AB ülkelerinin çoğunda işgücünün dışına çıkan kesimdeki artışların genellikle telafi edildiği söylenebilir. Nitekim, 2020-2021 dönemindeki değişime bakıldığında Belçika, Fransa, Hollanda, Çekya, Sırbistan ve Avusturya'da salgının etkisinin ortadan kalktığı ve bu ülkelerde işgücüne katılımın 2019 yılının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'de ise 2019-2020 döneminde işgücünün dışına çıkan kesimin %42'sinin 2020-2021 döneminde işgücüne geri döndüğü görülmektedir⁴.

Türkiye'de salgın döneminde, Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, işgücü piyasasının dışına çıkanların sayısı oldukça fazla olmuştur. Ayrıca, bu kişilerin salgın sonrası işgücü piyasasına geri dönme oranı da düşük kalmıştır⁵.

4. Alt Kırılımlara Göre İşgücünün Dışındakiler

TÜİK işgücü dışındakileri, 15 ve yukarı yaştaki kurumsal olmayan çalışma çağındaki kişilerin ne işsiz ne de istihdam içinde yer almayanlar olarak tanımlamaktadır. Bu bölümde, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeylerine göre işgücünün dışında bulunanlar içinde ev işleri ile meşgul olanlar, emekliler ve eğitim-öğretim altındakilerin durumu veriler üzerinden ayrı ayrı incelenecektir⁶.

4.1. Cinsiyete Göre İşgücünün Dışındakiler

Tablo 5, Türkiye'de 2005-2022 yılları arasında işgücünün dışında bulunanların cinsiyet ve işgücüne dahil olmama nedenlerinin dağılımını göstermektedir.

⁴ Bu yorum ceteris paribus varsayımına dayanmaktadır.

⁵ Tablo 4'teki son sütun bu ifadeyi desteklemek üzere hazırlanmıştır.

⁶ Çalışma dipnot 2'de belirtilen sebep dolayısıyla "ev işleriyle meşgul olanlar", "eğitim-öğretim altındakiler" ve "emekliler" kesimini kapsamaktadır. İşgücünün dışında bulunan kesim içerisinde yüksek bir paya sahip olan "Engelli, Yaşlı ve Hasta" grubu, detaylı politika önermeleri sunulamayacağı için çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tablo 5. İşgücüne Dahil Olmayanların Nedenlerine ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Cinsiyet	Ev İşleri ile Meşgul Olanlar	Eğitim Öğretim Altındakiler	Emekliler
2005	Erkek	0	7,32	9,35
	Kadın	46,98	5,44	2,16
2006	Erkek	0	7,35	9,34
	Kadın	44,84	5,61	2,35
2007	Erkek	0	7,37	10
	Kadın	42,95	5,66	2,46
2008	Erkek	0	7,35	9,89
	Kadın	42,97	5,89	2,40
2009	Erkek	0	7,55	10,11
	Kadın	42,84	6,48	2,70
2010	Erkek	0	7,78	10,02
	Kadın	41,96	6,73	2,57
2011	Erkek	0	7,62	9,96
	Kadın	41,61	7,16	2,70
2012	Erkek	0	7,76	10,17
	Kadın	41,25	7,40	2,87
2013	Erkek	0	7,70	10,32
	Kadın	39,37	7,62	2,85
2014	Erkek	-	7,82	10,58
	Kadın	40,83	7,92	2,90
2015	Erkek	-	7,80	11,14
	Kadın	40,60	8,03	3,26
2016	Erkek	-	7,84	11,31
	Kadın	39,22	8,20	3,38
2017	Erkek	-	7,76	11,70
	Kadın	39,23	7,97	3,68
2018	Erkek	0	7,55	11,97
	Kadın	38,88	8,16	3,97
2019	Erkek	-	7,21	12,80
	Kadın	39,22	7,89	4,31
2020	Erkek	0	6,61	11,32
	Kadın	32,37	7,56	4,02
2021	Erkek	0	7,28	11,97
	Kadın	32	8,45	4,14
2022	Erkek	0	7,20	12,49
	Kadın	32,89	8,64	4,22

Kaynak: TÜİK, 2023

Not: " - ", veri ile ilgili bilgi olmadığını simgelemektedir.

Not: Tablodaki veriler her bir grubun işgücü dışındaki toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilmiştir.

4.1.1. Ev İşleri ile Meşgul Olanlar

Tablodaki veriler incelendiğinde, ev işleriyle uğraşanların oranı bazı yıllarda artmış olsa da genel itibariyle azalan bir seyir izlediği görülmektedir. Başlangıçta ev işleriyle uğraşanların oranının yüksek olması, geçmişten beri kadınlara atfedilen rollerden kaynaklanmaktadır. Kadınların birincil görevinin temizlik yapmak, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi ev içi işlerle sınırlandırılması, ev dışı işlerde erkeklerin çalışması gerektiği düşüncesi kadınların işgücü piyasasına katılımını engellemiştir (Corrigall ve Konrad, 2007). Verilerdeki aşağı yönlü trend, bu düşüncenin kısmen değişmiş olduğunu yansıtsa da Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı uluslararası standartlara göre

hala düşük seviyelerde kalmaktadır. 2005 yılında aktif nüfusun içerisinde yer alan 4 kadından 1'i çalışmak isterken, 2022 yılına gelindiğinde bu oran 1/3'e gerilemiştir (TÜİK, 2023).

4.1.2. Eğitim-Öğretim Altındakiler

Tablodaki verilere göre, incelenen dönemde eğitim-öğretim altındaki erkeklerin oranı dalgalı, kadınların oranı ise genellikle artan bir seyir izlemiştir. Başlangıç yıllarında eğitim-öğretim altındaki erkeklerin oranı kadınların oranının üzerinden seyrederken, 2014 yılından itibaren kadınların oranının erkeklerin oranını aştığı dikkat çekmektedir. Bu durumun, kız çocuklarının eğitime katılmalarını desteklemeye yönelik uygulanan eğitim politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Zira 2005-2006 öğretim yılında yükseköğretim seviyesinde kadınlarda net okullaşma oranı %17,41 (erkeklerde %20,22) iken, 2021-2022 öğretim yılında ciddi bir artış ile %49,20 (erkeklerde %40,31)'lere yükselmiştir (MEB, Resmi İstatistikler, 2023).

4.1.3. Emekliler

Tablodaki veriler incelendiğinde, erkeklerde işgücüne dahil olmayan emeklilerin oranı ilk yıllarda dalgalı bir seyir izlese de başlangıç yıllarına göre artış göstermiştir. Kadınların oranı ise bu süreçte sürekli artmıştır. Bu durum geçmişe kıyasla, günümüzde kadınların işgücü piyasasında daha aktif rol aldıklarına ve sosyal güvenceli işlerde çalıştıklarına işaret etmektedir. Ancak incelenen dönemde kadınların oranının erkeklerin oranının bir hayli altında kalması, kadınların istihdama katılmalarının erkeklere kıyasla hala düşük seviyelerde kalmasıyla ilişkilendirilebilir. Zira istihdam edilen kadınlar sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmakta ki bu da onların emeklilik hakkı elde edememeleri anlamına gelmektedir (Çakır, 2008).

4.2. Yaşa Göre İşgücünün Dışındakiler

Tablo 6, Türkiye'de 2005-2022 yılları arasında işgücünün dışında bulunanların yaş ve işgücüne dahil olmama nedenlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 6. İşgücüne Dahil Olmayanların Nedenlerine ve Yaşa Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Yaş Aralığı	Ev İşleri ile Meşgul Olanlar	Eğitim-Öğretim Altındakiler	Emekliler
2005	15-24	8,11	12,50	-
	25-39	17,31	0,26	0,04
	40-59	16,14	0	5,68
	60+	5,41	-	5,78
2006	15-24	7,61	12,69	-
	25-39	16,29	0,27	0,03
	40-59	15,69	-	5,74
	60+	5,23	-	5,91
2007	15-24	7,22	12,77	-
	25-39	15,13	0,25	0,04
	40-59	15,26	-	6,14
	60+	5,33	-	6,28
2008	15-24	6,79	12,98	-
	25-39	15,24	0,26	0,03
	40-59	15,41	-	6,05
	60+	5,51	-	6,21
2009	15-24	6,49	13,70	-
	25-39	14,80	0,32	0,03
	40-59	15,59	-	6,12
	60+	5,94	-	6,66
2010	15-24	6,17	14,18	-
	25-39	14,20	0,32	0,02
	40-59	15,44	0,00	5,80
	60+	6,13	-	6,77
2011	15-24	5,81	14,40	-
	25-39	14,13	0,38	0,03
	40-59	15,36	-	5,54
	60+	6,29	-	7,10
2012	15-24	5,65	14,71	-

	25-39	13,79	0,44	0,03
	40-59	15,31	-	5,61
	60+	6,48	-	7,39
2013	15-24	4,92	14,93	-
	25-39	12,99	0,40	0,03
	40-59	15,03	-	5,51
	60+	6,41	-	7,63
2014	15-24	4,94	15,10	-
	25-39	12,37	0,63	0,02
	40-59	16,29	0,00	5,18
	60+	7,21	-	8,27
2015	15-24	4,61	15,30	-
	25-39	12,28	0,52	0,02
	40-59	16,20	0,00	5,15
	60+	7,50	-	9,23
2016	15-24	4,24	15,48	-
	25-39	11,41	0,56	0,01
	40-59	15,93	0,00	4,95
	60+	7,63	-	9,73
2017	15-24	4,17	14,56	-
	25-39	11,16	0,46	0,01
	40-59	16,03	0,01	4,89
	60+	7,86	-	10,12
2018	15-24	4,02	15,15	-
	25-39	10,92	0,55	0,02
	40-59	15,94	0,01	4,90
	60+	7,98	-	11,01
2019	15-24	3,63	14,60	-
	25-39	10,91	0,49	0,02
	40-59	16,07	0,01	5,11
	60+	8,58	-	11,97
2020	15-24	2,87	13,64	-
	25-39	8,84	0,51	0,01
	40-59	13,51	0,01	4,37
	60+	7,13	-	10,95
2021	15-24	2,67	15,06	-
	25-39	8,14	0,55	0,02
	40-59	13,68	0,06	4,29
	60+	7,40	0,05	10,84
2022	15-24	2,78	15,02	-
	25-39	7,67	0,67	0,00
	40-59	14,22	0,07	4,18
	60+	8,20	0,06	12,52

Kaynak: TÜİK, 2023

Not: " - ", veri ile ilgili bilgi olmadığını simgelemektedir.

Not: Tablodaki veriler her bir grubun işgücü dışındaki toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilmiştir.

4.2.1. Ev İşleri ile Meşgul Olanlar

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, ev işleriyle uğraşan 15-24 ile 25-39 yaş grubundakilerin oranının azalan bir seyirde gerçekleştiği görülmektedir. İncelenen dönemin başlangıç yıllarında ev işleriyle meşgul 15-39 yaş grubundaki kadınların oranının yüksek olması, geçmişte sıklıkla rastlanan erken yaştaki evlilikler ve yüksek doğurganlık oranları ile ilişkilendirilebilir. Zira erken yaşta evlenmek ya da anne olmak, kadınların ev ve çocuk bakımı faaliyetleri ile uğraşmalarına ve böylece işgücü piyasasından uzak kalmalarına sebebiyet verebilmektedir (Collver ve Langlois, 1962; Youssef, 1972). Nitekim 2001 yılında doğurganlık hızının en yüksek olduğu yaş grubu %144 ile 20-24 iken, 2021 yılında bu %113 ile 25-29 yaş grubuna yükselmiştir. Ayrıca 2001 yılında %2,38 olan doğurganlık hızı 2021 yılına gelindiğinde %1,70'lere gerilemiştir (TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2021). Buna göre çeşitli nedenlere bağlı olarak (erken yaşta evlilikleri önlemeye yönelik düzenlemeler, kadınların okullaşma oranının artması vb.) hem kadın doğum yaşının yükselmesinin hem de doğurganlık hızının düşmesinin, genç gruptaki kadınların ev işlerinin dışında işler yapmalarına olanak sağladığı söylenebilir.

4.2.2. Eğitim-Öğretim Altındakiler

1997-1998 öğretim yılından önceki dönemlerde 5 yıl olan zorunlu eğitim, 4306 sayılı Kanunla 1997-1998 öğretim yılından itibaren 8 yıla (Resmi Gazete, 1997), 30.03.2012 tarihli 1739 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile de 12 yıla çıkarılmıştır⁷ (Resmi Gazete, 2012). Zorunlu eğitimde yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, eğitim-öğretim altında olan 15-24 yaş grubundaki kişilerin oranının referans yılları arasında genellikle arttığı görülmektedir. Zira zorunlu eğitimin 5 yıl olduğu 1996-1997 öğretim döneminde ortaöğretim (Lise ve dengi) düzeyinde net okullaşma oranı %38,54 iken, 8 yıl olduğu 2011-2012 öğretim döneminde %67,37'ye ve 12 yıl olduğu 2021-2022 öğretim döneminde ise %89,67'ye yükselmiştir (MEB, Resmi İstatistikler, 2023). Buna göre ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranının 2000'li yıllara kıyasla iki kattan fazla artmasının, yapılan son değişiklik ile zorunlu eğitimin 12 yıl olmasına bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla ortaöğretim düzeyindeki eğitimin zorunlu hale getirilmesi ile 15 ve üzeri yaştaki bireylerin eğitime katılımları sağlanmıştır.

Eğitim-öğretim altında bulunan 25-39 yaş grubundaki kişilerin oranının başlangıç yıllarına göre artmış olması, yükseköğretime kayıt yaptıran bireylerin de paralel olarak arttığına işaret etmektedir. Nitekim 2000'li yıllarla karşılaştırıldığında net okullaşma oranındaki değişim kendini en çok yükseköğretim düzeyinde hissettirmiştir. Buna göre 2005-2006 öğretim döneminde %18,85 olan yükseköğretim net okullaşma oranı, 2021-2022 öğretim döneminde %44,66'lara yükselmiştir (MEB, Resmi İstatistikler, 2023). Yükseköğretim düzeyi okullaşma oranındaki artışlar, ülkemizde son 20 yılda açılan üniversite sayılarındaki artış ile ilişkilendirilebilir. 2005 yılında Türkiye'deki üniversite sayısı 77⁸ iken, 2022 yılına gelindiğinde bu sayı 2.5 kattan fazla artarak 208'e yükselmiştir (YÖK, Yükseköğretim İstatistikleri, 2023). Bununla birlikte üniversitelerdeki kontenjan sayılarının artırılması, aynı zamanda bazı üniversitelerde örgün öğretimi ile birlikte ikinci öğretim programlarının da açılmış olması yükseköğretim okullaşma oranındaki artışta etkili olan diğer faktörler arasında yer almaktadır.

Öte taraftan son yıllara doğru 40-59, son iki yılda ise 60 ve üzeri yaştakilerin de eğitime katılmış olmaları, hatta bunların 2021-2022 yılında ciddi bir artış sergilemeleri dikkat çeken nokta olmuştur. Bu durum, ülkemizde ilk olarak 2020 yılının Mart ayında görülen ve kısa sürede tüm dünyayı etkileyen Covid-19 salgını ile ilişkilendirilebilir. Zira salgın döneminde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından alınan kararlar yüz yüze eğitimden uzaktan eğitim sistemine geçilmiş, ayrıca yüz yüze yapılan açık öğretim sınavlarının da çevrimiçi yapılması kararı verilmiştir. Açık öğretim sınavlarının çevrimiçi yapılma kararı, aynı ortamda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırması, sınavın gün içinde istenen saatte yapılması, zamandan tasarruf sağlanması gibi nedenlerle eğitimini tamamlayamamış 40 ve üzeri yaştaki bireylerin açık öğretim okullarına olan talebini artırdığı söylenebilir. Nitekim MEB açık öğretim istatistiklerine bakıldığında 2020-2021 döneminde kayıtlı öğrenci sayısı 1 milyon 580 bin iken, 2021-2022 döneminde bu yaklaşık % 10'luk artışla 1 milyon 738 bine yükselmiştir (MEB, Resmi İstatistikler, 2023).

4.2.3. Emekliler

Sunulan verilere göre, 25-39 yaş grubundaki kişilerin oranının 2013 yılına kadar dalgalı bir seyrinde gerçekleştiği, bu tarihten sonra ise görece azalmaya başladığı dikkat çekmektedir. Referans yılları arasında, 40-59 yaş aralığındaki bireylerin oranı dalgalı bir seyir izlemiş ve başlangıç yıllarına kıyasla azalmıştır. Öte yandan, 60 yaş ve üstü grubundaki bireylerin oranı ise 2020 ve 2021 yılların dışında sürekli artış göstermiştir.

⁷ Zorunlu eğitimin 5 yıl olduğu 1997-98 öğretim yılından önce 5 yıl süreli ilkökul ve dengi (1. 2. 3. 4. Ve 5. sınıflar), 3 yıl süreli ortaokul (6. 7. ve 8. sınıflar) ve 4 yıl süreli lise ve dengi (9. 10. 11. ve 12. sınıflar) iken, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarıldığı 1997-1998 öğretim yılı ile ilköğretim (1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıflar) ve ortaöğretim (9. 10. 11. ve 12. sınıflar) olarak, zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarıldığı 2012-2013 öğretim yılında yapılan son değişiklik ile bu 12 yıllık süreç 4+4+4 şeklinde 3 kademeye ayrılmış ve buna göre ilk kademe ilkökul (1. 2. 3. ve 4. sınıflar), ikinci kademe ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıflar) ve üçüncü kademe ortaöğretim (9. 10. 11. ve 12. sınıflar) olarak düzenlenmiştir.

⁸ Bu sayı "devlet", "vakıf" ve "vakıf meslek yüksek okulu" toplamından oluşmaktadır.

İncelenen dönemin başlangıç yıllarında, 25-39 yaş aralığındaki emekli bireylerin oranının yüksek olması, geçmişte uygulanan popülist politikaların bir sonucu olarak belirli zamanlarda emeklilik yaşının düşürülmesiyle ilişkilendirilebilir. Örneğin; Türkiye’de 1999 yılından önce uygulanan emeklilik sisteminde emeklilik yaşı kadınlarda 38 erkeklerde 43 olarak belirlenmiştir (Resmî Gazete, 1949). Emeklilik yaşının düşürülmesi o yıllarda potansiyel işgücü içerisinde sayılan çoğu kişinin işgücü piyasasından erken ayrılmasına sebep olmuştur. Ancak o yıllarda erken yaşlarda emekli olmanın devlet bütçesi üzerinde oluşturduğu yük bu durumun sürdürülemez olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle 1999 yılında 4447 sayılı Kanunla emeklilik yaşı ile ilgili değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile kadınlarda asgari yaş sınırı 38’den 58’e, erkeklerde 43’ten 60’a yükseltilmiştir (İşsizlik Sigortası Kanunu, 1999). Bu bağlamda bir taraftan bireylerin işgücü piyasasında daha fazla kalması, öte taraftan devletin üzerindeki yükün hafifletilmesi amaçlanmıştır.

4.3. Eğitim Düzeyine Göre İşgücünün Dışındakiler

Tablo 7, Türkiye’de 2005-2022 yılları arasında işgücünün dışında bulunanların eğitim durumu ve işgücüne dahil olmama nedenlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 7. İşgücüne Dahil Olmayanların Nedenlerine ve Eğitime Durumuna Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Eğitim Seviyesi	Ev İşleri ile Meşgul Olanlar	Eğitim Öğretim Altındakiler	Emekliler
2005	Okuryazar Olmayanlar	9,58	0	0,60
	Lise Altı Eğitimliler	32,15	8,32	7,82
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,70	4,22	1,63
	Yüksek Öğretim	0,53	0,21	1,44
2006	Okuryazar Olmayanlar	9,31	0,00	0,64
	Lise Altı Eğitimliler	30,42	8,34	7,67
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,55	4,39	1,79
	Yüksek Öğretim	0,53	0,22	1,57
2007	Okuryazar Olmayanlar	8,98	0,00	0,62
	Lise Altı Eğitimliler	29,11	7,78	8,24
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,36	5	1,91
	Yüksek Öğretim	0,50	0,24	1,68
2008	Okuryazar Olmayanlar	8,62	0	0,58
	Lise Altı Eğitimliler	29,41	8,23	8,03
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,38	4,72	1,93
	Yüksek Öğretim	0,55	0,28	1,74
2009	Okuryazar Olmayanlar	8,58	-	0,65
	Lise Altı Eğitimliler	29,20	9,53	8,21
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,43	4,20	2,03
	Yüksek Öğretim	0,62	0,29	1,91
2010	Okuryazar Olmayanlar	8,52	-	0,69
	Lise Altı Eğitimliler	28,52	9,93	8,24
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,27	4,25	1,98
	Yüksek Öğretim	0,64	0,37	1,68
2011	Okuryazar Olmayanlar	8,49	0	0,65
	Lise Altı Eğitimliler	28,08	10,06	8,26
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,26	4,33	2,01
	Yüksek Öğretim	0,76	0,38	1,73
2012	Okuryazar Olmayanlar	8,47	-	0,68
	Lise Altı Eğitimliler	27,59	10,04	8,41
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,33	4,59	2,10
	Yüksek Öğretim	0,84	0,52	1,84
2013	Okuryazar Olmayanlar	7,75	-	0,69
	Lise Altı Eğitimliler	26,52	10,44	8,50
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,22	4,41	2,18
	Yüksek Öğretim	0,87	0,47	1,80
2014	Okuryazar Olmayanlar	8,34	0	0,72
	Lise Altı Eğitimliler	27,18	10,42	8,75
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,36	4,54	2,13
	Yüksek Öğretim	0,94	0,77	1,86

2015	Okuryazar Olmayanlar	8,09	0	0,84
	Lise Altı Eğitimliler	26,97	10,66	9,22
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,39	4,51	2,32
	Yüksek Öğretim	1,14	0,66	2,02
2016	Okuryazar Olmayanlar	7,60	-	0,84
	Lise Altı Eğitimliler	26,04	10,62	9,33
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,33	4,59	2,43
	Yüksek Öğretim	1,23	0,82	2,09
2017	Okuryazar Olmayanlar	7,30	-	0,84
	Lise Altı Eğitimliler	26,10	10,46	9,78
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,51	4,71	2,48
	Yüksek Öğretim	1,31	0,56	2,26
2018	Okuryazar Olmayanlar	7,12	-	0,81
	Lise Altı Eğitimliler	25,73	10,01	10,08
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,56	4,96	2,56
	Yüksek Öğretim	1,44	0,73	2,48
2019	Okuryazar Olmayanlar	7,19	-	0,82
	Lise Altı Eğitimliler	22,86	9,56	10,69
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,92	4,95	2,80
	Yüksek Öğretim	1,65	0,58	2,80
2020	Okuryazar Olmayanlar	5,66	-	0,69
	Lise Altı Eğitimliler	21,01	8,65	9,29
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,14	4,75	2,68
	Yüksek Öğretim	1,54	0,76	2,67
2021	Okuryazar Olmayanlar	5,50	0,03	0,72
	Lise Altı Eğitimliler	20,86	9,57	9,77
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,07	5,38	2,85
	Yüksek Öğretim	1,55	0,74	2,76
2022	Okuryazar Olmayanlar	5,80	0,03	0,76
	Lise Altı Eğitimliler	20,84	9,62	10,01
	Lise ve Dengi Mslk Okul Mez.	4,50	5,21	3,06
	Yüksek Öğretim	1,73	0,96	2,87

Kaynak: TÜİK, 2023,

Not: “ - ”, veri ile ilgili bilgi olmadığını simgelemektedir.

Not: Tablodaki veriler her bir grubun işgücü dışındaki toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilmiştir.

Not: Lise altı eğitimliler “Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen”, “İlkokul” ve “Genel Ortaokul/ Mesleki veya Teknik Ortaokul/İlköğretim” eğitim düzeyindeki kişilerin toplamından oluşmaktadır (TÜİK).

4.3.1. Ev İşleri ile Meşgul Olanlar

Tablodaki verilere göre, ev işleriyle meşgul olan okuryazar olmayan ve lise altı eğitilmiş kadınların oranı ele alınan dönemde genel olarak düşmektedir. Bu durumun, Türkiye’de zorunlu eğitimde yaşanan kademeli artışın bir yansıması olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Zorunlu eğitim yılındaki artışlar, okula giden kadın sayısının artmasına ve bunun sonucu olarak da ev işleriyle uğraşan kadınların sayısının azalmasına neden olmuştur. Öte yandan lise ve dengi meslek okulu mezunlarının oranı incelenen dönem aralığında dalgalı bir seyir izlerken, yükseköğretim mezunlarının oranında ise yıllar itibarıyla artış gözlenmiştir. Bu durumun, kadınların eğitime erişimine yönelik yapılan çalışmaların bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte üniversitelere erişimi kolaylaştıran nicelik artışları da (yeni üniversitelerin açılması, kontenjan artışları vb.) yükseköğretim mezunu kadın sayısının artmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerine yönelik algıların büyük oranda değişmesiyle de kadınlar iş hayatında daha fazla yer almaya başlamıştır (Schaninger ve Buss, 1986). Bu gelişmeler kadınların üniversite eğitimine olan taleplerinin artmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan yükseköğretim seviyesinde eğitim alan kadınların sayısı artıca, ev işleriyle uğraşanların sayısının da paralel bir artış göstermesi dikkat çekmektedir. Nitekim yükseköğretim düzeyinden mezun olan kadınların istihdam edilme oranı 2005 yılında %59,4 iken, 2022 yılında bu %58,3’e gerilemiştir. Erkeklerde ise bu 2005 yılında %76,9 iken, 2022 yılında %78’e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Bu durum, kadınların eğitim seviyesi artsa bile evlenmek, doğum yapmak veya ailevi nedenlerden ötürü işgücü

piyasasından çekileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Adak, 2007). Bu ise kadın emeğine olan talebi azaltmaktadır. Aynı zamanda ekonomik daralma dönemlerinde istihdam edilen personeli azaltmaya karar veren firmaların gözden çıkaracağı ilk kişilerin işgücü piyasasında dezavantajlı konumda olan kadınlar olduğu söylenebilir (Öztürk, 2010). Dolayısıyla eğitim düzeyi dışında kadınların işgücüne katılımını engelleyen başka faktörlerin de (ev hizmeti, çocuk ve yaşlı bakımı, kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizlik vb.) bulunması nedeniyle eğitim alan her kadının işgücüne katılımı söz konusu olamamaktadır.

4.3.2. Eğitim-Öğretim Altındakiler

Sunulan verilere göre, eğitim-öğretim alanında yoğunluğun en fazla olduğu grup lise altı eğitimlilerden oluşmaktadır. Bunun, zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Bu grubu lise ve dengi meslek okulunda eğitim alanlar takip etmektedir ki, bunun da yine 2012-2013 döneminden sonra zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Yükseköğretim düzeyinde eğitim alan bireylerin oranı da yıllar itibarıyla yükselmiştir. Sonuç olarak bu oranların, lise altı ve lise düzeyindeki grubun zorunlu eğitimde yaşanan kademeli artışa, yükseköğretim düzeyindeki grubun ise eğitime erişilebilirlikte yaşanan pozitif gelişmelere bağlı olarak arttığı söylenebilir. Ancak, ilgili tabloda en dikkat çeken nokta, son iki yılda (2021-2022) okuma yazma bilmeyen bireylerin oranının %0,03 olarak gerçekleşmesidir. Zira, incelenen dönemde, 2006 ve 2007 yılları hariç, eğitim altındaki okuma yazma bilmeyen bireylerin olmadığı görülmektedir.

4.3.3. Emekliler

Tablo 7'de sunulan verilere göre okuryazar olmayan emeklilerin oranı ele alınan süreç içerisinde dalgalı bir seyir izlese de başlangıç yıllarına göre arttığı söylenebilir. Lise altı eğitimliler için de sürecin benzer olduğunu söylemek mümkündür. Lise ve dengi meslek okul mezunu ile yükseköğretim mezunu olan emeklilerin oranının ise yıllar itibarıyla yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla buradan, eğitime erişimdeki gelişmelere paralel olarak emekli bireylerin eğitim düzeylerinin de artmış olduğu sonucuna varılabilir.

5. Değerlendirme ve Politika Çıkarımları

Türkiye'de nüfusun işgücü durumuna bakıldığında, 2022 yılında 64 milyon 679 bin kişi olan aktif nüfusun % 53,1'i işgücünün içinde yer alırken, %46,9'u işgücünün dışında bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin işgücü piyasasında etkinliğin sağlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu noktada, işgücünün dışında bulunan kesimin işgücüne katılımını teşvik etmeye yönelik politikaların uygulanması büyük önem arz etmektedir. Bunun için yapılacak ilk şey bu kişilerinin işgücü piyasası dışında bulunma nedenlerini tespit etmektir. Hane halkı işgücü anketlerinin sonuçlarına göre, işgücü piyasasının dışında bulunanların nedenlerine bakıldığında, ev işleriyle meşgul olanların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. TÜİK verilerine göre ev işleriyle meşgul olanların tamamı kadınlar olduğundan, işgücü piyasasında etkinliği artırmak için öncelikli olarak en büyük paya sahip olan kadınların işgücüne katılımını hedefleyen politikaların benimsenmesi rasyonel olacaktır.

Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına katılımını engelleyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunların başında, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınların ev, çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi işlerden sorumlu olması ve ayrıca kadınların ev dışında çalışmasının toplum tarafından hoş karşılanmaması gelmektedir (Giele, 2008). Ekonomik faaliyette bulunan kadının ise bu faaliyetin ev kadınlığı rolünün bir uzantısı biçiminde olması, değilse çalışmasının toplumsal olarak kabul edilebilir bir gerekçesinin bulunması, ayrıca gerekçesi ne olursa olsun ev kadınlığı rolünün aksamaması gerektiği düşüncesi hakimdir (Özbay, 1982). Bununla birlikte, geçmişte kız çocuklarının okutulmaması nedeniyle temel eğitim ve becerilerden yoksun olmaları da kadınların emek piyasasından dışlanmasına sebep olan faktörlerdendir. Kadınların işgücü piyasasından dışlanmasına neden olan bir diğer faktör ise onların ucuz işgücü olarak görülmesi, güvencesiz ve erkeklere kıyasla daha az ücret ile çalıştırılmalarıdır (Karadeniz, 2011). Diğer taraftan

kadın ve erkek arasında var olan toplumsal eşitsizlikler de kadının işgücü piyasasına katılımını kısıtlamaktadır (Hoyt, 2012). Geçmişten beri kadınların maruz kaldığı bu eşitsizlik ve ayrımcılığa karşı çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve bu anlamda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin Türkiye’de kadın erkek eşitliği ilkesine bağlı olarak Anayasa’nın 10. maddesine 2004 yılında “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmü eklenmiştir. Yine Anayasa’nın 41. maddesine “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinin sonuna “ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” hükmü eklenmiştir. Bunlara ek olarak 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu kadın erkek eşitliğini gözeten, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldıran, kadınları aile ve toplum içerisinde erkeklerle eşit kılan, kadın emeğinin değerlendirilmesine yönelik yapılmış bir düzenlemedir (ASHB, 2022). Ancak bunlarla birlikte Türkiye’nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesinden (uzun adıyla “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi”) çekilmesi, kadınların aleyhine bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Zira sözleşmenin amaçları arasında kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak, kadınları güçlendirmek ve kadınlar ile erkekler arasında maddi eşitliği sağlamak yer almaktadır (İstanbul Sözleşmesi, 2011).

Günümüzde, kadınların işgücü piyasasına katılımını artırmak için yapılan çalışmalar arasında İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü programları, mesleki eğitim programları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları ve toplum yararına çalışma programları (TYÇP) gibi önemli girişimler bulunmaktadır (İşkur, 2012). Bu programlar, kadınların işgücüne katılımını artırmak ve işgücü piyasasına geçişini sağlamak için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, Halk Eğitim Merkezleri (HEM) tarafından düzenlenen mesleki eğitim kursları da kadınların beceri ve yeteneklerini geliştirerek işgücüne katılımlarını artırmaktadır (ASHB, 2022). Bu kurslar, kadınlara çeşitli mesleklerde eğitim vererek, onların işgücü piyasasında rekabetçi olmalarını sağlamakta ve istihdam edilebilirliklerini artırmaktadır. Kadınların girişimciliğini desteklemek amacıyla yapılan girişimcilik eğitim programları da önemli bir role sahiptir. Bu programlar, kadınlara iş kurma ve işletme yönetme becerilerini kazandırarak kendi işlerini kurmalarını teşvik etmektedir. Böylece kadınlar, işgücü piyasasına kendi işlerini kurarak katılabilmekte ve ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilmektedir. Nitekim bu çabalar ile 2005 yılında %23,29 olan kadın işgücüne katılım oranı 2022 yılında ancak %35,1 seviyelerine çıkmıştır (TÜİK, 2023). Öyle ki Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı erkeklerle karşılaştırıldığında hala düşük seviyelerde kalmaktadır. Dolayısıyla, kadınların işgücüne katılımlarını artırmak için daha fazla politika ve düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, kadınların cinsiyet rolleri nedeniyle ev dışında çalışma konusunda karşılaştığı engellerin kaldırılması, cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılması gibi alanlarda daha fazla çaba sarf edilmesi; ayrıca kadınların temel eğitim ve becerilere erişimini artırmaya, güvenli ve adil çalışma koşullarına sahip olmalarını sağlamaya yönelik çalışmaların da daha fazla yaygınlaşması gerekmektedir. Buna göre kadınların işgücü piyasasına geçişini artıracığı düşünülen bazı politikalar şöyledir:

- i. Çocuk bakımından sorumlu olan kadınlar için evden çalışma, kısa süreli çalışma, yarı zamanlı çalışma gibi esnek çalışma koşullarının oluşturulması, ev dışında çalışan kadınlar için ise erişilebilir ve uygun maliyetli anaokulu ve kreş hizmetlerini yaygınlaştırmak.
- ii. Ücret skalaları şeffaf ve adil hale getirilerek kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliğini engellemek.
- iii. Kadınlara eğitim ve mesleki gelişim fırsatları sunan politikaların artırılması ve yaygınlaştırılması ile yüksek kaliteli işlere erişimlerini sağlamak.
- iv. Kadınların girişimcilik faaliyetleri için cesaretlendirmek ve buna yönelik tasarlanmış programlarının sayısını artırmak.

v. Kadınlara kendini işlerini kurmaları yönünde teşvikler vermek.

Eğitim-öğretim altında olanlar, işgücünün dışında olan diğer kesimi oluşturmaktadır. Türkiye’de zorunlu eğitim süresinin artırılması ile ilköğretim ve ortaöğretimin düzeyindeki okullaşmanın yanı sıra hemen hemen her şehre üniversite kurulması, mevcut üniversitelerdeki kontenjanların artırılması gibi nedenlerle yükseköğretim düzeyinde de okullaşma oranı ciddi şekilde artış göstermiştir. Nitekim Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) resmi istatistiklerine göre 2021-2022 döneminde ülkemizde herhangi bir yükseköğretim programına kayıtlı öğrenci sayısı 8 milyon 296 bin 959’dur.⁹ Bu rakam, 2005-2006 dönemi (2 milyon 299 bin 487) ile karşılaştırıldığında %260 artmıştır. (YÖK, İstatistikler, 2023). Yükseköğretim düzeyinde eğitim alan bireylerin sayısındaki artış, özellikle 20-29 yaş aralığındaki kişilerin eğitime katılım oranının artmasına işaret etmektedir. Bu durum, geçmişe kıyasla eğitim altındaki kişi sayısının arttığını ve dolayısıyla işgücü piyasasında yer almayan kişi sayısının da arttığını yansıtmaktadır. Buna göre bu kişilerin işgücü piyasalarına geçişlerinin genellikle ileri yaşlarda gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınma için eğitimli bireylerin sayısının artması elbette önemlidir. Zira eğitim, emek faktörünün verimliliğini artırarak bir ülkenin ekonomik büyümesine ve refahına önemli katkılar sağlamaktadır. Fakat bu katkı, eğitimdeki nicelik artışıyla birlikte nitelik artışının da sağlanabildiği durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Schultz (1961), ulusal ekonomik büyümenin belirleyici faktörlerinden birisinin beşerî sermaye yatırımları olduğunu öne sürmüştür. Schultz’e göre, beşerî sermayeye yönelik yapılan yatırımlar, fiziki sermaye yatırımlarından daha büyük öneme sahiptir. Ülkemizde eğitim altındaki birey sayısının artırılmasından ziyade, nitelikli bireylerin yetiştirilmesine odaklanılması ve bu amaca yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Buna göre;

- i. Öncelikli olarak, meslek liselerinin sayısının artırılması ve gerek ailelerin gerekse öğrencilerin bu eğitim hakkında bilinçlendirilmeleri, işgücü kaynaklarının daha etkin kullanımına katkıda bulunabilir. Nitekim meslek liseleri, öğrencilere teorik bilginin yanı sıra, mesleki beceriler de kazandıran eğitim kurumlarıdır (Özer, 2021). Bu eğitim modeli, öğrencilere mezuniyet sonrasında uzman oldukları alanlarda iş bulma ve hatta kendi işini kurma imkânı sunmaktadır.
- ii. Yükseköğretim kurumlarında, işgücü piyasasının talep ve beklentilerinin göz önünde bulundurularak bir eğitim modeli oluşturulması yoluyla bu alanda eğitim alan bireylerin mezuniyet sonrasında kolaylıkla istihdam edilmeleri sağlanabilir ki, bu da işgücü piyasasının verimliliğini artırabilir.
- iii. Öğrencilere yönelik uygulanan “çıraklık eğitimi” gibi işbaşı eğitim fırsatlarının yaygınlaştırılması ile öğrencilere mesleki beceriler ve yetkinlikler kazandırılarak onların işgücü piyasasına geçişi kolaylaştırılabilir (Özer ve Suna, 2022).
- iv. Öğrencilere staj veya işbaşı eğitimi gibi faaliyetler sunularak, onların iş dünyasını kavramaları ve işgücü piyasaları ile uyumlu hale gelmeleri sağlanabilir. Bu tür uygulamalar, mezuniyet sonrası iş arama süresinde öğrencilere avantaj sağlayabilir.
- v. Üniversitelerdeki eğitimin fen, mühendislik, matematik, bilim ve teknoloji gibi alanlarda yoğunlaştırılması ve öğrencilerin bu alanlara yönlendirilmesi ile günümüz ihtiyaçlarına cevap veren yenilikçi bireylerin yetiştirilmesi sağlanarak işgücünün verimliliği artırılabilir.

⁹ Bu sayı açık öğretim, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programına kayıtlı tüm öğrencileri kapsamaktadır.

İşgücü piyasasının dışında bulunanların içinde önemli bir paya sahip olan diğer kesim ise emeklilerdir. Çalışma gücünü kaybetmemiş, bilgi ve tecrübeye sahip emeklilerin işgücüne katılımının teşvik edilmesi işletmelerin nitelikli işgücüne erişimini artırabilir. Böylelikle işletmelerin üretkenliği artırılarak ekonomik büyümeye katkı sağlanabilir. Dolayısıyla emekli olduktan sonra emeklilerin işgücüne katılmalarını devam ettirmeleri, ekonomik açıdan oldukça önemli hale gelmektedir. Bu anlamda emeklilerin işgücü piyasasında kalış sürelerini artırmak için uygulanan ilk strateji, emeklilik yaşının yükseltilmesidir. Bununla birlikte, emeklilerin işgücünde kalmalarını sağlamaya yönelik farklı politikaların da uygulanması son derece önemlidir. Bu doğrultuda emeklilerin işgücü piyasasına katılımını teşvik etmek amacıyla önerilen politikalar şunlardır:

- i. Emeklilik sonrasında, emeklilere daha esnek çalışma saatleri veya yarı zamanlı çalışma fırsatları sunulması, bu kişilerin işgücü piyasasında daha uzun süre aktif kalmalarını sağlamak.
- ii. Kişinin emekli olduktan sonra çalışmaya devam etmesi durumunda, vergi indirimleri veya teşvikler yoluyla bunları işgücü piyasasında tutmak.
- iii. Emekli olduktan sonra, bireyin işgücüne yeniden entegrasyonunu sağlamak amacıyla mesleki eğitim ve beceri programları sunmak.
- iv. Emeklilik sonrasında, bireyin uzmanlık alanında faaliyet göstermeye devam edebilmesi için kendi işini kurmaya yönelik destek programları sunulması üretim faaliyetlerine devam etmesini sağlamak.
- v. Emeklilikten sonra, bireylerin işgücü piyasasına tekrar kazandırılması amacıyla istihdam ajansları veya kariyer merkezleri aracılığıyla özel programlar sunmak.
- vi. Emeklilik sonrasında, emeklileri çalışmanın sağlayacağı maddi ve sosyal avantajlar konusunda bilgilendirmek.

Türkiye’de ortalama yaşam süresinin ve ortalama emeklilik yaşının birbirine yakın olması gerçeğinden hareketle emeklilerin işgücü piyasasına tekrar kazandırılmasına yönelik politikalar pek rasyonel olmayabilir. İşgücünün dışında bulunan emeklilerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında erkeklerin oranının kadınların oranının yaklaşık 3 katı olduğu tespit edilmiştir (bkz: Tablo 5). Bu durum, Türkiye’de kadın istihdamının oldukça sınırlı olduğunu veya istihdam edilen kadınların güvencesiz işlerde çalıştığını açıkça göstermektedir. Bu nedenle kadın istihdamının önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik uygulanacak politikaların daha fazla katma değer yaratması muhtemeldir.

Son olarak, işgücü piyasası verileri ile ilgili yapılan çalışmalarda genellikle toplamın yanlılığı sorununun ihmal edildiği görülmektedir. İşgücünün dışında bulunan kesimin toplamına odaklanmak yerine, bunları alt bileşenlerine (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi) ayırmak bu kesimin neden işgücünün dışında bulunduğu ile ilgili daha doğru sonuçlara ulaşmamızı sağlayabilir. Bu durum, hem demografik özelliklerine göre işgücünün dışında bulunan bu kesiminin toplam içerisindeki payını görmemize hem de bunların işgücüne entegrasyonu ile ilgili doğru politikalar uygulamamıza yardımcı olmaktadır.

6. Sonuç

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 2005-2022 dönemi işgücü piyasasının dışında bulunan kesimin veri analizi yoluyla incelenmesidir. Buna göre demografik özellikler temelinde nedenlerine göre işgücünün dışında bulunanlardan ev işleriyle meşgul, emekli ve eğitim-öğretim altındaki bireylerin süreç içerisindeki değişimleri değerlendirilmiştir. Ayrıca 2019 yılı sonunda ortaya çıkan küresel salgının Türkiye ve bazı AB üyesi ülkelerinde işgücünün dışındaki kesim üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir.

İncelemeye konu olan dönemde Türkiye’nin işgücü piyasasının yapısal özelliklerine bakıldığında, işgücünün dışında bulunan kesimin sayısının oldukça fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, Türkiye’de işgücü piyasasının etkin bir şekilde kullanılmadığına ve bu nedenle büyümenin de potansiyelin altında gerçekleştiğine işaret etmektedir.

İşgücünün dışında bulunan kesim içerisinde en büyük payı ise açık ara farkla ev işleri ile meşgul olanlar oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre bu kesimin tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Geçmişe oranla günümüzde kadınların işgücüne katılımı artmış olsa da hala istenilen seviyelere ulaşamamıştır. 2005 yılında 4 kadından 1'i çalışmaya istekli iken, 2022 yılında bu oran 3 kadından 1'ine indirilebilmiştir (TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2023). Aynı zamanda işgücüne katılan bütün kadınların da istihdam edilmediği göz önüne alındığında Türkiye'de işgücünün artırılmasının önündeki en önemli sorununun kadınların işgücüne entegrasyonu olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşgücünün dışında bulunan ve sayıca fazla olan diğer bir kesim eğitim-öğretim altındaki bireylerdir. Ülkemizde üniversite sayılarındaki hızlı artışlar ve bunlarla birlikte kontenjan artışları, ikinci öğretim programlarının açılması gibi nedenlerle eğitim altındaki bu bireyler işgücünün dışında yer almaktadır. Aynı zamanda bu nicelik artışları ileri yaştaki bireylerin de eğitime katılımlarını artırmıştır. Aktif nüfusun içerisinde yer alan bu kesimin işgücünün dışında kalması, işgücü piyasasında etkinliğin sağlanamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla eğitim altındaki bu bireylerin işgücü piyasasına geçişini sağlayacak "değerlendirme ve politika çıkarımları" bağlığı altında değinilen politikaların uygulanması ülkemizde işgücünün etkinliğinin sağlanmasında önemli bir adım olacaktır.

Öte yandan işgücünün dışında bulunan ve sayısı göz ardı edilemeyecek derecede yüksek olan emeklilerin de işgücü piyasasında daha uzun süre kalmalarını sağlamak işgücü etkinliği ve verimliliği açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple bu bireylerin emekli olduktan sonra da işgücüne katılımlarını devam ettirmelerine yönelik çeşitli teşviklerin verilmesi ve bunların işgücünün dışına çıkmalarının engellenmesi işgücü piyasasının etkinliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışma, işgücünün dışında kalan ev işleriyle meşgul (kadınlar), emekliler ve eğitim-öğretim altındaki kesime odaklandığından ileride bu konuda çalışma yapacaklar işgücünün dışındaki diğer kesimleri de çalışmaya dahil ederek daha geniş bir inceleme alanı oluşturabilirler. Ayrıca literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmaların genellikle işgücünün dışında bulunan kesimin toplamı veya sadece kadınlar özelinde kalması toplamın yanlılığı sorununun ihmal edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla sonraki çalışmaların yanlılığı sorununu da göz önünde bulundurarak bu kesimi nedenlerine ve demografik özelliklerine göre ayrıştırarak daha mikro ölçekli (cinsiyet-yaş, cinsiyet-eğitim düzeyi, yaş-eğitim düzeyi) analizler gerçekleştirilebilirler.

Kaynakça

- Abramo, L., & Valenzuela, M. E. (2005). Women's labour force participation rates in Latin America. *Int'l Lab. Rev.*, 144, 369. <https://doi.org/10.1111/j.1564-913X.2005.tb00574.x>
- Adak, N. (2007). Kadınların ikilemi: iş ve aile yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, (17). Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/593417>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB, 2022). Türkiye'de Kadın. https://www.aile.gov.tr/media/97652/tu-rkiye-de-kadin_20220214.pdf
- Avrupa Birliği İstatistik Ofisi Veritabanı (Eurostat). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_igaww/default/table?lang=en.. (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- Collver, A., & Langlois, E. (1962). The female labor force in metropolitan areas: an international comparison. *Economic Development and Cultural Change*, 10(4), 367-385. <https://doi.org/10.1086/449972>.
- Corrigan, E. A., & Konrad, A. M. (2007). Gender role attitudes and careers: A longitudinal study. *Sex roles*, 56, 847-855. doi 10.1007/s11199-007-9242-0.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-47. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiibd/issue/5888/77876>
- Evans, M. D. R. (1996). Women's labour force participation in Australia: Recent research findings. *Journal of the Australian Population Association*, 13(1), 67-92. Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/41110419?seq=1&cid=pdfreference#references_tab_contents

- Giele, J. Z. (2008). Homemaker or career woman: Life course factors and racial influences among middle class Americans. *Journal of comparative family studies*, 39(3), 393-411. <https://doi.org/10.3138/jcfs.39.3.393>
- Hoyt, C. L. (2012). Gender bias in employment contexts: A closer examination of the role incongruity principle. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 86-96. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.08.004>
- İstanbul Sözleşmesi (2011). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210: <https://rm.coe.int/1680462545>.
- Karabiyik, I. (2012). Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 231-260. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3890>
- Karadeniz, O. (2011). Türkiye'de atipik çalışan kadınlar ve yaygın sosyal güvencesizlik. *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 83-127. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576195>
- Lee, H., & Kim, T. B. (2023). The effectiveness of labor market indicators for conducting monetary policy: Evidence from the Korean economy. *Economic Modelling*, 118, 106098. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.106098>
- Lokshin, M., & Fong, M. (2006). Women's labour force participation and child care in Romania. *The Journal of Development Studies*, 42(1), 90-109. <https://doi.org/10.1080/00220380500356746>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Resmi istatistikler. <https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>. (Erişim tarihi: 15.05.2023).
- Ntuli, M. (2007). Determinants of South African women's labour force participation, 1995-2004. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1031715>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Database. <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=STLABOUR>.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1). Erişim Adresi: <https://discovery.ebsco.com/c/hmih47/results?q=AN%2095973379>
- Özbay, F. (1982). Evkadınları. *Ekonomik Yaklaşım*, 3(7), 209-225.
- Özer, M. & Eren, S. (2022). 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda Yapılan Değişiklik Sonrası Mesleki Eğitim Merkezi Programlarının 2022 Yılı İlk Üç Aylık Performans Değerlendirmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2022(18), 1-17. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1100153>
- Özer, M. (2021). Türkiye'de mesleki eğitimi güçlendirmek için atılan yeni adımlar. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2021(16), 1-16. <https://doi.org/10.46778/goputeb.907302>
- Özer, M., & Biçerli, K. (2003). Türkiye'de kadın işgücünün panel veri analizi. Erişim Adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/502/194880.pdf?sequence=1%20isAllowed=y>
- Öztürk, M. Y. (2010). Kapitalist gelişme ve kriz sürecinde kadın emeği: Asya deneyiminden çıkarılacak dersler. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 105-132. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576154>
- Palaz, S., & Çolak, O. (2011). 2008 Küresel Finans Krizi Ve Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25), 99-115. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/854393>
- Resmi Gazete (1949). Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5434.pdf>. (Erişim Tarihi: 28.06.2023)
- Resmi Gazete (1997). İlköğretim ve Eğitim Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23084.pdf>. (Erişim tarihi: 25.05.2023)
- Resmi Gazete (1999). İşsizlik Sigortası Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23810.pdf>. (Erişim tarihi: 12.05.2023)
- Resmi Gazete (2012). İlköğretim ve Eğitim kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm> (Erişim tarihi: 25.05.2023)
- Salleh, S. N. S., & Mansor, N. (2022). Women and Labour Force Participation in Malaysia. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 7(7), e001641-e001641. doi: <https://doi.org/10.47405/mjssh.v7i7.1641>
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 70(1), 65-94. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/pdf/1884513.pdf>
- Schaninger, C. M., & Buss, W. C. (1986). The relationship of sex-role norms to couple and parental demographics. *Sex Roles*, 15, 77-94. Erişim Adresi: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF00287533>
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review*, 51(1), 1-17. <https://www.jstor.org/stable/1818907>

Topcu, M. (2018). İşgücünün Dışındaki Kalabalık: Ev İşleriyle Uğraşanların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(3), 867-881. <https://doi.org/10.17130/ijmeb.2018343127>

Türkiye İş Kurumu (İşkur, 2012). Kadın İstihdamı. <https://media.iskur.gov.tr/15351/istihdamda-3i-sayi-5.pdf>. (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Veritabanı. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.6.2023).

Uraz, A., Aran, M., Hüsamoğlu, M., Okkalı Şanalmiş, D., & Çapar, S. (2010). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımında son dönemde gözlenen eğilimler. *DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı, Çalışma Raporu*, (2). Erişim Adresi: <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/933971468123544921/pdf/754430NWP0Box300Force0Participation.pdf>

Youssef, N. H. (1972). Differential labor force participation of women in Latin American and Middle Eastern countries: the influence of family characteristics. *Social Forces*, 51(2), 135-153. <https://doi.org/10.1093/sf/51.2.135>

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. istatistik.yok.gov.tr (Erişim tarihi: 06.04.2023).

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: None.

Yazar Katkısı: Nesrin AKBULUT (%100)

Conflict of Interest: None

Funding: None

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Nesrin AKBULUT (100%)
